

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2019

Vomb 1:9, fornlämning L1988:7758

HUSBYGGE

Vombs socken, Lunds kommun
Skåne län

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2019

Vomb 1:9, fornlämning L1988:7758

HUSBYGGE

Vombs socken, Lunds kommun
Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2019

Vomb 1:9, fornlämning L1988:7758

Husbygge

Vombs socken, Lunds kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2021:10

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Schaktet från NV med brunnen i förgrunden och grophuset strax bortom

Kartor: © Lantmäteriet/Metria ordernr 863743

© Skånearkeologi 2021

Innehåll

Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Äldre undersökningar	5
Undersökningsresultat	5
Fynd	6
Anläggningar	7
Referenser	8
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Bilagor

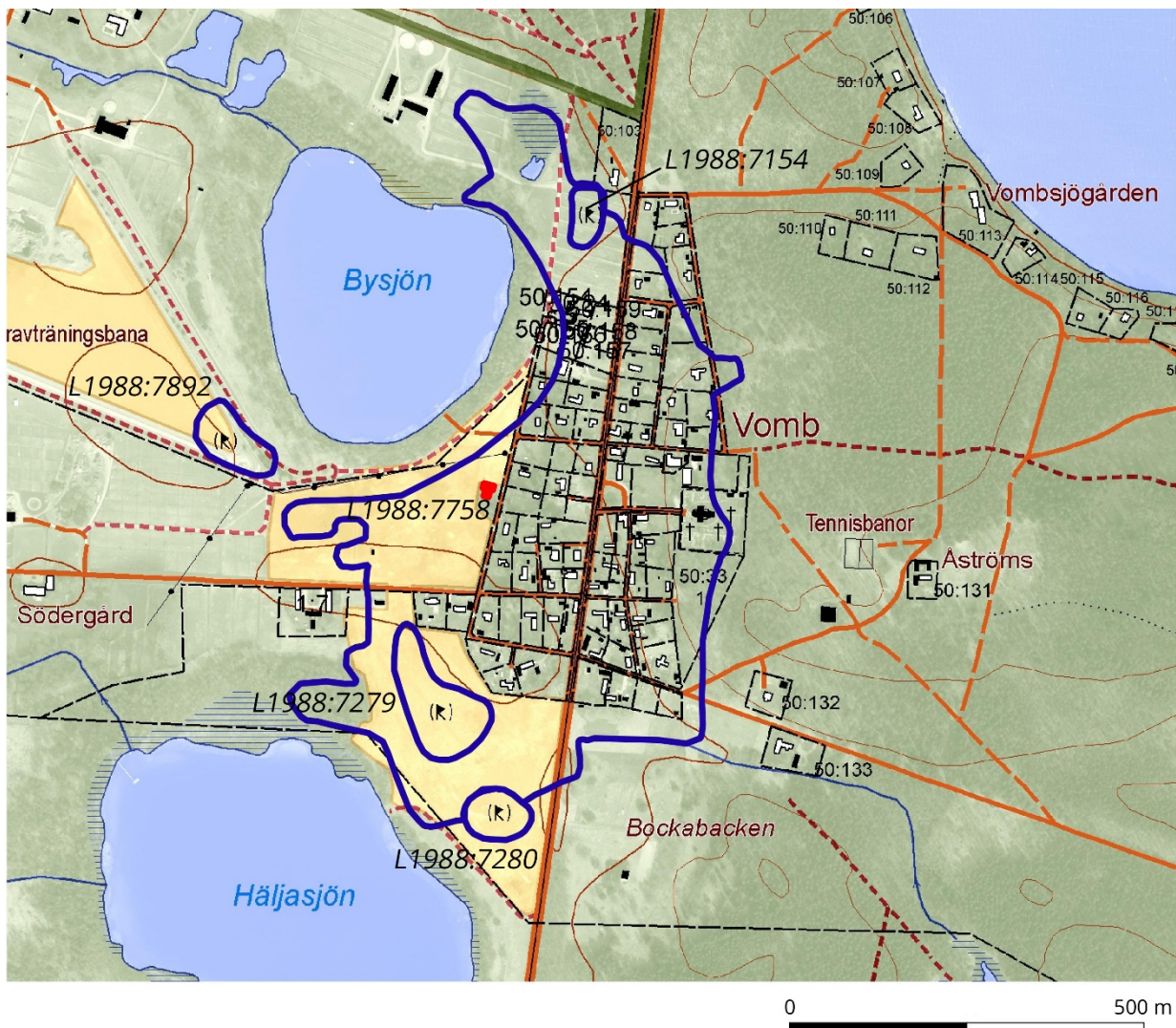
Bilaga 1 Anläggningslista

Bilaga 2 Fyndlista

Figur 1. Karta över Skåne med Lunds kommun markerat med blått.

Figur 2. Del av fastighetskartan över Vomb. Det undersökta schaktet är markerat med röd färg och fornlämningar är markerade med blå linje.
© Lantmäteriet

Inledning

Med anledning av ett planerat uppförande av ett enfamiljshus inom fastigheten Vomb 1:9 som ligger inom den historiska bytomten för Vombs by, beslutade länsstyrelsen om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning.

Konsivering av metallföremålen har utförts av Thomas Lindell, Malmö museer.

Topografi och fornlämningsmiljö

Det äldsta omnämmandet av Vomb är från 1330 i ett gåvobrev där Peder Eskilsen, präst vid S:t Nikolai kyrka i Lund, skänker en gård i Vomb till Peder Torkilsen, kanik (domherre, kanonikus) i Lund. Det skrivs då Wam. Det gamla lokala dialektuttalet är Vämm. Ortnamnets betydelse är höljt i dunkel och flera tolkningsmöjligheter föreligger (Institutet för språk och folkminnen).

Vombs by har varit relativt stor med mer än 30 gårdar vid tiden för enskiftet. Fornlämningsbilden domineras av Vombs historiska bytomt som har omfattat drygt 30 ha. Vombs by ligger nära Bysjön och Häljasjön och förefaller vara orienterad efter dessa. Sjöarna har troligen sänkts för att erhålla åkermark, vilket lett till att byn i dag ligger en bit bort från sjöarna. Tre stenåldersboplatser vittnar om Bysjöns tidigare mer omfattande utbredning (figur 2).

L1988:7758 Bytomt/gårdstomt – Bytomt med en utbredning av ca 1000 x 200–600 m enligt enskifteskartan från 1822.

L1988:7892 Boplats – Stenåldersboplats med en utbredning av ca 120 x 60 m. Inom området sporadisk förekomst av bearbetad flinta. På platsen tillvaratogs vid inventeringen 1987 två slipade fragment samt några flintblock och flintavslag, varav några med retusch och några brända.

L1988:7279 Boplats – Stenåldersboplats med en utbredning av ca 200 x 50–100 m. Inom området sporadisk förekomst av bearbetad flinta. På platsen tillvaratogs vid inventeringen 1987 ett fragment av en slipad flintyxa, ett långt retuscherat spån, två skrapor samt ett tiotal flintstycken, varav flertalet med retusch. Boplatsen belägen inom bytomten.

L1988:7154 Boplats – Stenåldersboplats med en utbredning av ca 80 x 40 m. Inom området sporadisk förekomst av bearbetad flinta. På platsen tillvaratogs vid inventeringen 1987 ett tiotal flintstycken och -avslag, varav flera med retusch samt några bitar bränd flinta och ett kritpipshuvud. Boplatsen delvis belägen inom bytomten.

ÄLDRE UNDERSÖKNINGAR

Det har genomförts ett fåtal arkeologiska undersökningar i Vombs by. Vid en arkeologisk förundersökning år 2004, inför dragnings av nya kraftledningar

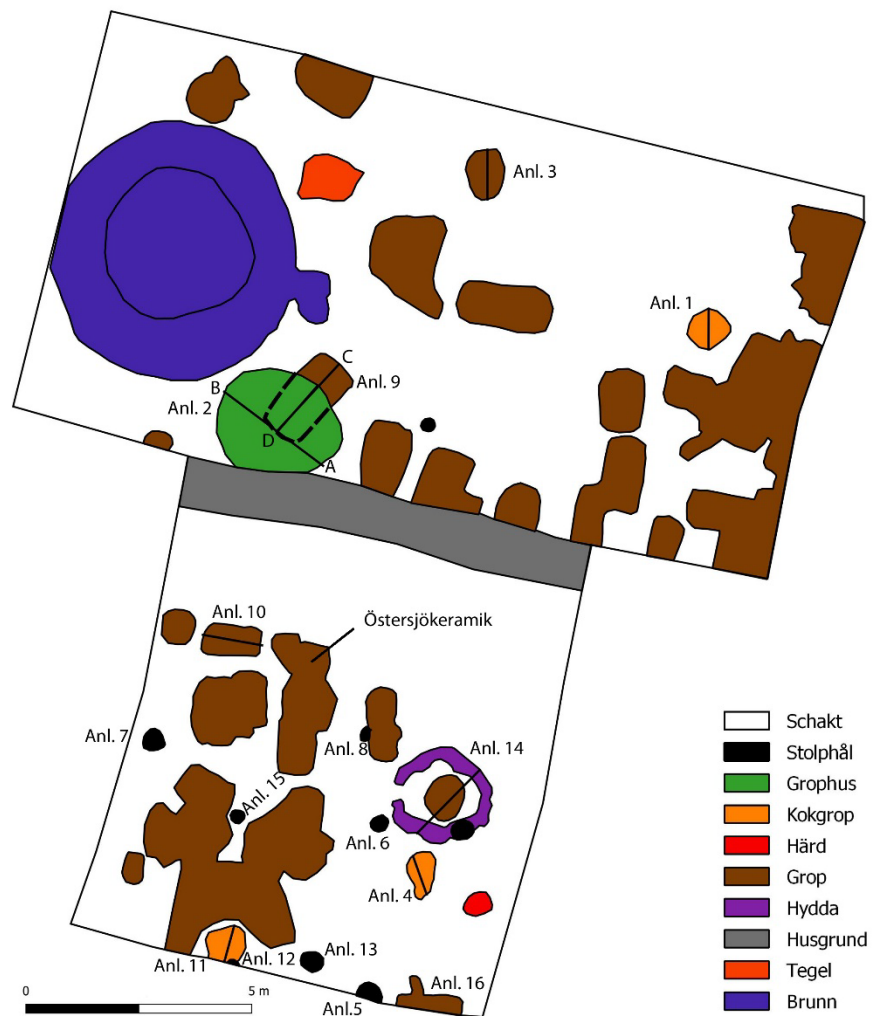
framkom inget av arkeologiskt intresse (Kockum 2004). År 2005 framkom i samband med en arkeologisk förundersökning ett äldre tornfundament under Vombs kyrkas 1800-tals torn (Salminen 2006). I samband en geoteknisk undersökning i byn 2015 följdes bormingarna inom ramen för en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. I samtliga tio borrhål framkom medeltida material (Ericsson 2017). Inom fastigheten Vomb 50:151 genomfördes 2020 en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning i samband med en schaktning för en villa. Endast ett stolphål påträffades (Sarnäs 2020).

Undersökningsresultat

Den arkeologiska undersökningen genomfördes i form av schaktningsövervakning av schaktningen för själva huset. Sammanlagt 253 m² dokumenterades. Inmätningen utfördes med en nätverks-RTK. Samtliga anläggningar undersöktes med metalldetektor.

I schaktet framkom nio stolphål, en härd, tre kokgropar, ett grophus, en brunn, 24 gropar, en husgrund och en hyddliknande lämning. Av dessa undersöktes helt eller delvis grophuset, sju stolphål, tre kokgropar, fyra gropar och den hyddliknande lämningen (figur 3).

Figur 3. Schaktplan med samtliga anläggningar och strukturer.

I brunnens övre lager framkom yngre rödgods och tegel. Keramiken bedömdes vara eftermedeltida. De 24 groparna innehöll svagt humös sand. Flera av dem hade rektangulära former, troligen resultatet av att de grävts med en spade. Några av dem undersöktes och de var nästan fyndtomma sånär som på lite tegelfnas. Endast en av dem dokumenterades i sektion (anl. 10). De föreföll vara sentida. Det framkom även en sentida husgrund som löpte tvärs igenom schaktet. Husgrunden har sannolikt varit en del av Äldermanstorpet som legat på platsen. Möjligen är det södra väggen eftersom det framkom en del av en tegelkonstruktion ca 7 meter norr om grundmuren som kan ha varit en del av bakugnen som har legat på norra sidan av huset.

Figur 4. Svärdsknapp av Petersens typ H med inlagda trådar av koppar. Skala 1:1.

FYND

Vid metalldetektoravsökning av anläggningar i schaktet framkom en svärdsknapp (figur 4) och en bultåsnyckel (figur 5) i anl. 5. Anläggningen låg i södra schaktkanten och var skadad av en grop som ligger öster om stolphålet. Anläggningen bedömdes ha utgjort ett stolphål även om tolkningen är något osäker beroende på att anläggningen störts av den intilliggande gropen. Svärdsknappen är av järn med inlagda trådar av koppar. Den är av typ H enligt Petersens typologi. Enligt Petersen är det mycket vanligt att hjält och svärdsknapp är dekorerade med metalltrådar av silver, koppar och/eller mässing som hamrats ned i färör. Detta gäller i synnerhet svärdstyp H. Enligt Petersen har ädelmetallen ursprungligen täckt hela svärdsknappen och hjaltet men blivit så slitet med tiden att ett trådliknande mönster bildats (Petersen 1919). Mikael Jacobsson som är den som senast studerat svärdstypologin i Sverige, inkluderat Skåne, ansluter sig till Petersens typologi (Jacobsson 1992). Även Ian Peirce ansluter sig till Petersens typologi men menar att den är för omfattande i sin indelning och föreslår att de 26 typerna reduceras till 9. I Peirce Swords of the Viking Age avbildas flera exempel på svärdsknappar av typen H med likande dekorationer (Peirce 2002). Svärdsknappar av typen H var den vanligaste typen och förekom från

slutet av 700-talet till 900-talet enligt Petersen medan Peirce menar att typen även förekom under 1000-talet (Petersen 1919; Peirce 2002).

Tillsammans med svärdsknappen framkom en bultlåsnöckel. Nyckeln har ett runt ax och har tillverkats av järn med inlagda trådar av koppar. Liknande bultlåsnöcklar har bland annat hittats i Lund. En av dessa nycklar har pålagda ringar av bronstråd. Nycklarna är daterade till 1000-talet (Mårtensson 1976). I Lödöse fann man en liknande nyckel med pålagda bronsringar som satt kvar i bultlåset. Låset och nyckeln daterades till slutet av 1000-talet (Ekre m.fl. 1994). Även i York har en liknande nyckel framkommit vid utgrävningarna vid Coppergate. Nyckeltypen förekommer allmänt i Skandinavien och en del fynd är gjorda i England. De engelska nycklarna har daterats till 1000–1100-talen (Roesdahl 1993).

Det framkom 86 keramikskärvor med en sammanlagd vikt av 1082 g. Keramiken domineras av vikingatida AIV gods med 49 skärvor med en sammanlagd vikt av 849 g. Det påträffades en skärva östersjökeramik med våglinjer som kan dateras till 1000–1100-tal. En del skärvor har inte kunnat bestämmas till annat en förhistorisk tid och dessa utgörs av 36 skärvor med en sammanlagd vikt av 219 g. Troligen är de keramikskärvor som bedömts som förhistoriska i själva verket AIV-gods.

I grophuset påträffades flera fragment av vävtyngder som alla utom ett påträffades i den södra delen.

Enstaka flintavslag förekom men dessa tillvaratogs ej.

ANLÄGGNINGAR

Grophus

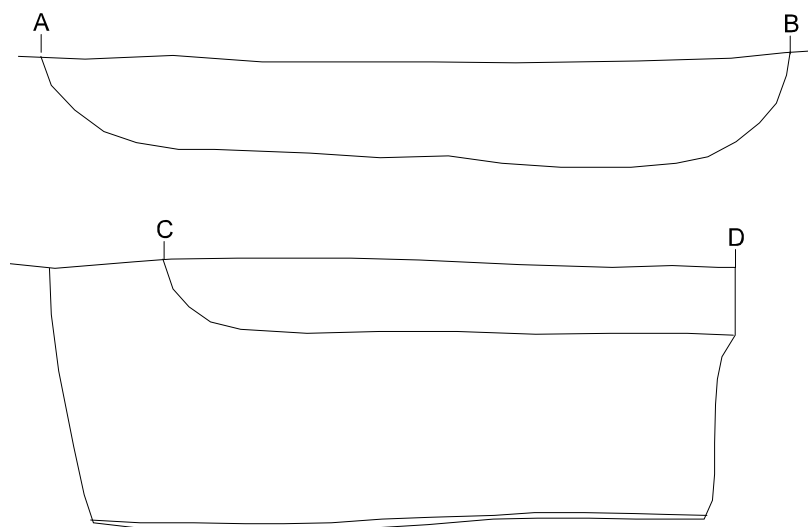
Grophuset grävdes i kvadranter och fyllningen i grophuset sållades i såll med 5 mm stora maskor. Fyllningen undersöktes kontinuerligt med metalldetektor.

I den södra delen av grophuset påträffades 20 vävtyngdsfragment med en sammanlagd vikt av 257 g. I övrigt framkom 15 keramikskärvor av AIV gods, varav ett par mynningar, med en sammanlagd vikt av 128 g. Det påträffades även två benfragment och två små oidentifierade järnbitar varav den ena bedömdes ej kunna konserveras och har därför gallrats.

Under grophuset framkom en rektangulär grop med en blandad fyllning, dock mestadels svagt humös sand. I den plana botten fanns en mörk strimma. I fyllningen påträffades två små odefinierade järnbitar. Gropen hade tydliga nedgrävningskanter och den östra delen av gropen uppfattades initialt som ett ingångsparti till grophuset.

"Hydda"

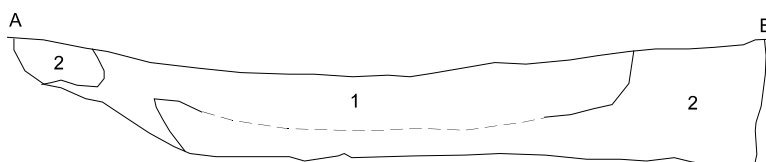
Anläggningen framkom när den centralt placerade gropen skulle rensas fram. Ett 0,5 meter brett schakt grävdes genom anläggningen och fyllningen sållades i såll med 5 mm stora maskor. Fyllningen i den hästskoformade anläggningen utgjordes av svartgrå humös sand. I anläggningen framkom rikligt med slagg eller möjligen sintrad lera. Anläggningen skulle ha kunnat tolkas som någon sorts ugn men det saknades sot, träkol och bränd lera.

Figur 5. Bultlåsnöckel med inlagda trådar av koppar. Nyckelaxet är nederst i bilden. Skala 1:1.

Figur 6. Sektionsritning av Grophuset (anl. 2) och den underliggande gropen (anl. 9). Fyllningen i grophuset utgjordes av svartbrun humös och sotig sand medan anl. 9 innehöll en blandad fyllning men mestadels ljus gråbrun humös sand. Skala 1:20.

Figur 7. Sektion genom "hyddan" (anl. 14). Lager 1 utgjordes av gråbeige svagt humös sand medan lager 2 bestod av svartgrå sotig sand med slagg. Skala 1:20.

Tolkning

De fynd som framkom vid undersökningen daterar lämningarna till 900–1100-tal samt till efter medeltiden. Keramiken domineras av AIV gods vilket ger en datering till 900–1000-tal men en skärva östersjökeramik och bultlåsnyckeln visar på en något yngre datering till 1000–1100-tal. En del av keramiken hade en grov yta som om den var rabbad. Det kan därför inte uteslutas att det kan finnas ett äldre inslag från yngre bronsålder–förromersk järnålder. Det påträffades även enstaka flintavslag som kan härröra från denna period. Det saknas helt fynd av yngre svartgods och äldre rödgods vilket tyder på att gårdsläget överges redan under tidig medeltid. Gårdsläget verkar bebyggas åter först efter medeltiden då det förekom en del yngre rödgods. Till de yngre lämningarna hör brunnen, husgrunden, tegelansamlingen, anl. 3 (fynd av yngre rödgods) och troligen merparten av de svagt humösa groparna. Undersökningsområdet ligger troligen på platsen för gård nr 10 enligt enskifteskartan från 1822 och de yngre lämningarna ska möjligen kopplas till denna bebyggelse.

De vikingatida–tidigmedeltida lämningarna utgjordes av grophuset med underliggande grop. Grophuset har sannolikt fungerat som vävstuga av vävtyngdsfynden att döma.

Svärdsknappen och bultlåsnyckeln påträffades i samband med att anläggningarna undersöktes med metalldetektor. Den övre delen av anläggningen (anl. 5) var störd av den intilliggande gropen (anl. 16) varför tolkningen stolphål är något osäker. De fåtaliga stolphålen framkom i södra delen av undersökningsytan och lämningar efter ett långhus torde kunna sökas efter i denna del och söder om schaktet. Grophus brukar dessutom ligga en bit från långhuset.

Den hyddliknande lämningen är svårtolkad. Det kan inte uteslutas att det skulle kunna vara en rotvälta som dragit ned slaggklumpar. En annan svårtolkad anläggningskategori var de svagt humösa, ofta svagt rektangulära nedgrävningar som förekom över hela schaktet. Några av dem undersöktes genom att gräva i dem med spade, men endast en dokumenterades genom att en sektionsritning upprättades. Fyllningen i dem var svagt humös och enstaka fynd av tegelbitar gjordes. Karaktären och fyllningen avvek från den grop (anl. 9) som framkom under grophuset, även om formerna påminde om varandra.

Referenser

Litteratur

- Andrén, A & Nilsson, Th. 1976. Lås och nycklar i Uppgrävt förflutet för PKbanken i Lund. Red: A. W. Mårtensson.
- Ekre, R. Hylander, C. & Sundberg, R. 1996. Lödösefynd. Ting från en medeltidsstad.
- Ericsson, G. 2017. Vombs by, fastigheten Vomb m fl, fornlämning Vomb 7:1, Vombs socken, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015. Kulturmiljörapport 2017:31. Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.
- Jacobsson, M. 1992. Krigarideal och vikingatida svärdstypologi. Stockholm Studies in Archaeology 11.
- Kockum, J. 2004. Ledningsdragning i Vomb. Arkeologisk förundersökning 2004, RAÄ 7, Vomb socken, Lunds kommun, Skåne län. Regionmuseet Kristianstad, Landsantikvarien i Skåne, rapport 2004:69.
- Petersen, J. 1919 De Norske vikingesverd. En typologisk-kronologisk studie over vikingetidens vaaben, Videnskabselskabets skrifter.
- Peirce, I. Swords of the Viking Age.
- Roesdahl, E. 1993. Viking og Hvidekrist. Norden og Europa 800-1200. Utställningskatalog.
- Salminen, L. 2006. Vomb kyrka - schaktövervakning vid dränering. Arkeologisk förundersökning, 2005. Fornlämningsnr. 7, Vomb kyrkogård, Vomb socken, 1396, Lunds kommun, Skåne län. Regionmuseet Kristianstad, Landsantikvarien i Skåne, rapport 2004:69.
- Sarnäs, P. 2020. Vomb 50:151, fornlämning 7. Husbygge. Vombs socken, Lunds kommun. Skånearkeologi rapport 2020:11.

Kartmaterial

Fastighetskartan
Enskifteskarta från 1822

Internetreferenser

Institutet för språk och folkminnen
Lantmäteriet historiska kartor
Skånsk ortnamnsdatabas

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-1771-2019
Skånearkeologis diarienummer 201911
LUHM nr 33001

Län Skåne
Kommun Lund
Socken Vomb
Fastighet Vomb 1:9
RAÄ-nummer L1988:7758/Vomb 7:1

Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat 6170658
E koordinat 408667
M ö.h. 27

Fältarbetstid 2019-10-09-2019-10-14
Antal arbetsdagar 4
Antal arkeologtimmar 26

Undersökt yta 253 m²

Projektansvarig Per Sarnäs
Uppdragsgivare Fredrik Ingesson

Arkivmaterial i form av shp-filer, digitala foton och rapportoriginal förvaras på Lunds universitets historiska museum.

Bilaga 1

Anläggningslista

Anl. nr	Anl. typ	Lager	ø x dj (m)	Övrigt	Grävd (%)
Anl. 1	Kokrop	1	0,88 x 0,20	Keramik, ben	100
Anl. 2	Grophus	2	2,20 x 0,20	Keramik, vävtyngder, ben, bränd lera, järn	100
Anl. 3	Grop	2	0,70 x 0,16	Keramik, bränd lera, avslag m. retusch, <i>tegelfnas</i>	100
Anl. 4	Kokgrop	2	0,64 x 0,16	Keramik, bränd lera, ben	100
Anl. 5	Stolphål	3	0,56 x 0,20	Keramik, ben, svärdsknapp, nyckel	100
Anl. 6	Stolphål	1	0,45 x 0,20	Keramik	100
Anl. 7	Stolphål	1	0,48 x 0,32	Keramik	100
Anl. 8	Stolphål	1	0,33 x 0,28	Keramik, ben	100
Anl. 9	Grop	4	2,0 x 1,0 x 0,76	<i>Järn</i>	50
Anl. 10	Grop	1	1,3 x 0,7 x 0,32	<i>Tegelfnas, ben, bränd lera</i>	50
Anl. 11	Kokgrop	5	0,76 x 0,25	Keramik, ben, bränd lera, <i>flintavslag</i>	100
Anl. 12	Stolphål	1	0,22 x 0,46		100
Anl. 13	Stolphål	1	0,50 x 0,50	Keramik, ben, slagg, <i>yngre rödgods</i>	100
Anl. 14	"Hydda"	3	2,20 x 0,22	Slagg/sintrad lera, ben	10
Anl. 15	Stolphål	1	0,32 x 0,15		50
Anl. 16	Grop		-----	Keramik	10

Fynd som är kursiverade är ej tillvaratagna

Lager 1: Gråbrun humös sand

Lager 2: Svartbrun humös och sotig sand

Lager 3: Svartgrå humös sand blandat med gråbrun humös sand

Lager 4: Blandad fyllning, mest ljust gråbrun humös sand

Lager 5: Gråbrun humös, ställvis sotig sand

Bilaga 2

Fyndlista

Fnr	Sakord	Typ	Material	Del	Antal	Vikt	Anläggning	Lager	Övrigt
1	Svärdsknapp		Fe/Cu		1	116		5	
2	Bultlåsnyckel		Fe/Cu		1	32		5	
3	Oident.		Fe		1	7		9	
4	Oident.		Fe		1	11		9	
5	Oident.		Fe		1	33		2 Nö kv	
6	Oident.		Fe		1	4		2 Sv kv	Ej tillvarataget
7	Kärl	AIV	Keramik		3	90		1	Rabbat?
8	Kärl		Keramik	Mynning	1	2		2 Nv kv	
9	Kärl		Keramik		4	13		2 Nv kv	
10	Kärl	AIV	Keramik	Mynning	1	50		2 Nv kv	
11	Ben		Ben		1	1		2 Nv kv	Bränt
12	Kärl	AIV	Keramik		3	13		2 Sv kv	
13	Sintrad lera		Lera		4	24		2 Sv kv	
14	Vävttyngd		Bränd lera		5	71		2 Sv kv	
15	Kulflinta		Flinta		1	17		2 Sv kv	
16	Kärl	AIV	Keramik		3	10		2 Sö kv	
17	Vävttyngd		Bränd lera		14	183		2 Sö kv	
18	Ben		Ben		1	1		2 Sö kv	
19	Ben		Ben		1	1		1 Sö kv	Bränt
20	Avslag m. retusch		Flinta		1	5		3	
21	Kärl		Keramik	Mynning	1	1		3	
22	Kärl		Keramik		6	22		3	
23	Bränd lera		Bränd lera		2	5		3	
24	Kärl	AIV	Keramik	Mynning	2	23		4	
25	Kärl	AIV	Keramik		18	277		4	
26	Kärl	AIV	Keramik	Buk/botten	1	25		4	
27	Bränd lera		Bränd lera		1	4		4	
28	Ben		Ben		3	2		4	
29	Kärl	AIV	Keramik	Mynning	1	17		5	
30	Kärl	AIV	Keramik		7	88		5	
31	Ben		Ben		2	2		5	
32	Kärl		Keramik		6	16		6	
33	Kärl	AIV	Keramik		2	114		7	
34	Kärl	AIV	Keramik	Mynning	1	17		8	
35	Ben		Ben		1	17		8	Del av kåke
36	Kärl		Keramik	Buk/botten	1	23		11	Rabbat?
37	Kärl		Keramik		11	109		11	
38	Bränd lera		Bränd lera		1	2		11	
39	Ben		Ben		1	3		11	Del av kåke
40	Slagg		Slagg		19	459		14	Sintrad lera?
41	Ben		Ben		2	2		14	
42	Ben		Ben		1	1		14	Bränt
43	Kärl	AIV	Keramik		1	21		1	
44	Kärl		Keramik	Mynning	1	9		11	
45	Tand		Ben		1	3		11	Bränt
46	Kärl		Keramik	Mynning	1	12		4	Rabbat?
47	Kärl	AIV	Keramik		1	20			
48	Kärl	Östersjö	Keramik		1	14			Våglinjer
49	Kärl	AIV	Keramik		1	24		5	
50	Kärl	AIV	Keramik		2	23		16	
51	Kärl	AIV	Keramik		2	37		2 Nö kv	
52	Kärl		Keramik		1	3		2 Nö kv	
53	Vävttyngd		Bränd lera		1	3		2 Nö kv	
54	Kärl		Keramik		3	9		13	
55	slagg		Slagg		1	2		13	
56	Ben		Ben		5	24		13	